

У висновках дослідниця уточнює місце знаходження Поповської округи в межах Болгарії — це північно-східна Болгарія, або Долішня Мізія. Авторка зазначає, що на досліджуваній нею території у різний час жили численні етноси — фракійці, праболгари, кумани, узи, печеніги, турки, а також татари і черкеси. Дослідниця переконливо доводить, що серед назв чужоземного походження Поповської округи найбільший відсоток становлять топоніми турецького чи, ширше, тюркського походження. Наявність порівняно великої кількості топонімів турецького походження в досліджуваній округі є результатом багатовікової турецької експансії на цій території, а також відсутності спадкоємності в багатьох болгарських селах і потурчення місцевого болгарського населення. І все ж слід погодитися з авторкою рецензованої книги, що, незважаючи на значний чужоземний вплив, топонімія Поповської округи в основному залишалася болгарською за своїм походженням, та нерозривним залишився зв'язок між старою слов'яноболгарською і новою болгарською топонімією (с. 231). Дозаселення Поповської округи після звільнення Болгарії від турецького іґа в 1880 р. здійснювалося вихідцями з різних регіонів Болгарії, і це чітко відображено в топонімії названої території.

У книзі подано також список інформаторів з кожного з 51 населеного пункту Попов-

ської округи, від яких авторка записувала дані про мікротопонімію, народні перекази про походження назв тих чи інших географічних об'єктів та ін. У списку подано ім'я, прізвище та по батькові кожного інформатора, його вік, освіта. Кількість інформаторів, від яких було записано матеріал, становить понад 400 осіб.

Отже, рецензована книга Л. Димитрової-Тодорової «Местните имена в Поповско», написана на великому фактичному матеріалі, зібраному авторкою в 1974–1975 рр. з використанням даних податкових реєстрів, метричних книг, болгарських і турецьких археологічних, історичних, географічних, мовознавчих наукових і науково-популярних видань, а також османських документів з XV–XIX ст., різних за масштабом і призначенням карт, а ще ономастичних картотек, які зберігаються в Софійському та Велико-тирнавському університетах, може бути зразком ґрунтового збору фактичного матеріалу і глибокого та сумлінного його опрацювання із залученням даних різних наук. Книга Л. Димитрової-Тодорової є вагомим внеском у вивчення не лише болгарської, а й загальнослов'янської топонімії.

Д. БУЧКО
(Тернопіль)

Кононенко І. В.

ПРИКМЕТНИК У СЛОВ'ЯНСЬКИХ МОВАХ

Видавничий центр «Київський університет», 2009.— 495 с.

Монографія І. В. Кононенко «Прикметник у слов'янських мовах» присвячена типологічному вивченню прикметника в слов'янських мовах, спільних щодо походження та тісних щодо взаємних контактів, з одного боку, і відмінних на різних мовних рівнях,— з другого.

Виявлення й аналіз закономірностей семантико-ґраматичної структури прикметників здійснено здебільшого на матеріалі української, російської та польської мов, ос-

кільки саме вони є найпоширенішими в колі слов'янських мов. Водночас семантику і ґраматику прикметникових слів розглянуто на тлі інших слов'янських мов. Наявні монографічні дослідження прикметників присвячені в основному одноаспектному аналізу особливостей однієї із слов'янських мов чи історії становлення прикметника в тій чи іншій слов'янській мові. Комплексний аналіз слов'янських прикметників у зіставно-типоло-

гічному аспекті на синхронному рівні функціонування подано в монографічному описі вперше.

Дослідниця свідомо того, що «зіставлення семантики та функціонування окремих класів слів у слов'янських мовах на їх синхронному зрізі належить до найменш поширених типів досліджень». Використавши зіставно-типологічний метод, І. В. Кононенко ставить мету: виявити універсальні та специфічні лексико-синтаксичні властивості однієї з основних частин мови — прикметника в кожній із досліджуваних мов.

Показово, що засадничі основи рецензованої книги ґрунтуються на сучасній лінгвістичній науці з її багатоаспектними орієнтаціями на мовленнєву практику, відтворену і зафіксовану в словниках, що становлять достатній матеріал для об'єктивної висновків досліджуваної проблеми. Привабливою в рецензованій книзі є методика дослідження, що поєднує аналіз категорійних ознак прикметника однієї мови на тлі іншої та виявлення специфічних ознак слів цієї частини мови крізь призму категорійних узагальнень як своєрідних «третіх членів» зіставного аналізу.

Монографія складається з передмови, чотирьох розділів, післямови, списку літератури, списку лексикографічних джерел. У «Передмові» коротко, проте повно з'ясовано науковий доробок у вивченні прикметника, наголошено на актуальності типологічного дослідження слів цієї частини мови на матеріалі української, російської та польської мов із залученням відомостей інших слов'янських мов.

У першому розділі «Лексико-граматичні властивості прикметників у слов'янських мовах» розглянуто загальні категорійні ознаки цього класу слів, їхню лексико-семантичну структуру, граматичні категорії у сфері якісних та відносних прикметників. Аналіз праць вітчизняних та зарубіжних учених є досить показовим чинником заглиблення автора в теорію як у загальних напрямках, так і в частковостях із будь-яких положень та висновків. У розділі відсутня беззаперечність у кваліфікації сучасних особливостей категорійних виявів якісних / відносних прикметників, детально й глибоко описано категорію мовної оцінки в аксіологічних дослідженнях при порівнянні об'єктивно-суб'єктивних ставлень мовця до референта. Авторка кваліфіковано проводить думку, що оцінну семантику прикметника формують різні чинники: семантична структура лексеми, набір та ієрархія сем лексико-семантичного варіанта, семантика морфем у значенні опорного іменника в межах словосполучення, як і семантико-синтаксичне наповнення речення загалом.

Такий підхід дозволив дослідниці як розв'язати поставлені в розділі завдання теоретичного плану, так і на базі ознаки «інтенсивність / екстенсивність» з'ясувати специфіку прикметникових формотворень у зіставлених мовах. Приділено також увагу іншим прикметниковим семам, наприклад, семі «спрямованість оцінки» та ін.

У другому розділі «Прикметник у семантико-синтаксичній структурі речення» подано типологію словосполучень із прикметниками. Заслугує на увагу конкретний аналіз окремих прикметникових назв, як і сполучень «іменник + прикметник». Авторка переконливо доводить, що прикметникова полісемічність є досить показовим чинником міжмовної кореляції на тлі загальномовних уживань та в умовах вторинних номінацій. І. В. Кононенко вдалося простежити й узагальнити особливості оказіональних відносних прикметників із високим ступенем конденсованої пропозиції в польській мові, в якій, завдяки традиції, досягається розуміння змісту без широкого контексту. В українській та російській мовах такі прикметники зазвичай потребують поясненя, конституативних умов вияву значення.

Третій розділ «Прикметник у семантико-синтаксичній структурі слов'янського речення» присвячений аналізу прикметникових слів у складі різних компонентів формально-синтаксичної структури речення. Науково обґрунтованими є думки авторки щодо облігаторності / факультативності прикметника, на розмежування чого впливають: інформативна повнота/неповнота базового субстантива, міжкомпонентні відношення в межах висловлення, порядок слів, комунікативний тип речень та зміст пропозиції. У цьому розділі кваліфіковано проведено зіставний аналіз прикметників у різних позиційних умовах реченнєвої структури.

Четвертий розділ має назву «Прикметник у семантико-синтаксичній структурі слов'янського ускладненого речення». Аналізуючи однорідні, неоднорідні, предикативні прикметникові означення у слов'янському ускладненому реченні на тлі семантико-синтаксичних відношень, автор переконливо доводить, що при значній спільності комунікативно-інформативного й когнітивного потенціалу прикметники в різних слов'янських мовах виявляють своєрідність граматичних показників, специфічну реалізацію їхніх атрибутивних і предикативних властивостей.

Оригінальними в цьому розділі є висновки авторки, що стосуються семантичного й прагматичного потенціалу атрибута в умовах формально-граматичної залежності. Кваліфікуючи атрибут як компонент «широкого діапазону» із властивими йому ядерними й периферійними відношеннями, дослід-

ниця переконливо доводить можливості атрибути «створювати додаткові пропозиції» й ускладнювати семантико-синтаксичну структуру речення.

Зміну категорійного значення атрибутивності пояснено через «перерозподіл актантно-предикатних залежностей». Доведено облігаторність прикметника як складника багатьох типів речень у зіставлюваних мовах.

Широке використання найрізноманітніших методик і прийомів лінгвістичного аналізу, що загалом ґрунтуються на синтагматичній прикметників у мовленні, дало можливість І. В. Кононенко об'єктивувати висновки щодо функції прикметникових слів у присудковій позиції, участі прикметників у вираженні однорідних та неоднорідних означень у структурі простого ускладненого речення, предикативних означень чи компонентів речення з подвійними зв'язками (досить поширених у слов'янських мовах).

У розділі значну увагу приділено аналізу випадків із так званими суміщеними значеннями прикметників, коли на головне (типове) атрибутивне значення накладаються значення часу («Сумна повернулася додому Маланка» — М. Коцюбинський); способу дії («Она вернулась *незамеченной*»); послідовності («Я *первый* взяв ваш чемодан» — М. Носов); причини («А мама сказала, что она *мокрая* никуда не пойдет» — Б. Житков); умови («Я не могу працювати *столменем*»); допустовості («Он даже *грустный* улыбается»).

Характерно, що саме в цьому розділі авторка досить продуктивно використала диалогію «абсолютивність — релятивність» для аналізу відповідних словосполучень із прикметниками як своєрідний «третій член» зіставлення, як домінують параметричних чинників у зіставлюваних мовах («ад'єктивно-субстантивні словосполучення»; «ад'єктивно-субстантивні прийменникові словосполучення»; «ад'єктивно-адвербіальні словосполучення»).

Деякі висновки в розділах монографії, на наш погляд, можна було б подати в Післямові, особливо це стосується узагальнень типологічних рис щодо «сходження і розходження лексико-граматичних систем різних слов'янських мов».

Загалом рецензована монографія в позитивному плані відзначають такі риси: актуальність проблеми, кваліфікований глибокий аналіз багатого матеріалу зіставлюваних мов; логіка і доступність викладу; вдало вибрані і ефективно використані методичний апарат, а звідси, що найголовніше, —

науково-теоретична та практична цінність монографії.

Характеристику прикметника як частини мови подано за надійною традиційною схемою, яка являє собою систематизовані відомості від категорійних (морфологічних) частиномовних властивостей прикметникових слів до функціональних (синтаксичних) особливостей у структурі простого та ускладненого речення в слов'янських мовах. У такий спосіб авторці, з одного боку, вдалося «розкласти», впорядкувати надзвичайно багатий фактичний матеріал за усталеними граматичними рубриками, без порушення канонів традиційної граматики, а з другого боку, зробити виклад матеріалу на засадах сучасної науки.

У проведеному комплексному аналізі прикметників у різних слов'янських мовах І. В. Кононенко врахувала нові теоретичні засади вивчення семантики і функцій прикметників, створивши цілісну картину їхнього слововживання, одночасно переглянувши усталені в граматичній науці положення і висновки. Позитивним, на наш погляд, є матеріал, що стосується загальнокатегорійної природи прикметників як класу слів із притаманною їм домінують «ознаковість», що «демонструє абстрагованість і аналітизм мислительної діяльності людини, завдяки чому ознака мислиться окремо від референта».

Дослідження характеризує авторське бачення аналізованих фактів крізь призму запропонованої концепції. Позитивним є те, що в праці подаються варіанти інших класифікаційних схем або моделей, авторські міркування щодо їхньої наукової глибини, можливості охоплення мовленнєвих одиниць зіставлюваних мов, а відтак — вибір найбільш «достатніх» для інтерпретації тих чи інших особливостей, параметрів зіставлюваних мов.

У монографії, крім її загальної орієнтації на зіставний аналіз прикметників у слов'янських мовах і охоплення ним прикметникових систем цих мов, можна виділити певні фрагменти, які показують, як доцільно проводити зіставлення й робити відповідний науковий опис.

Незважаючи на те, що в науковій монографії розглянуто чимало проблемних питань сучасної лінгвістики і результати представлено в комплексі різномірневих наукових тлумачень, її легко і цікаво читати. Усі висновки чіткі, логічно вмотивовані, переконливі. Книгу з успіхом використовують науковці, викладачі, студенти вищих навчальних закладів як України, так й інших країн.

Н. ІВАНИЦЬКА
(Вінниця)